श्वित्री, [न्] त्रि, (श्वित्रमस्त्यस्येति । श्वित्र + इनिः ।) श्वित्ररोगयुक्तः । यथा,—
"श्वित्री वस्त्रं श्वा रसन्तु चीरी लवणहारकः ॥"
इति याज्ञवल्क्यः । ३ । २१५ ॥

श्विद, इ ङ शैत्ये । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-आत्म०-अक०-सेट् ।) वकारयुक्तः । इ, श्विन्द्यते । ङ, श्विन्दते पुण्डरीकम् । इति दुर्गादासः ॥

श्वेतं, क्ली, (श्वेतते इति । श्वित + अच् ।) रूप्यम् । इत्यमरः ॥

श्वेतः, पुं, (श्वेतते इति । श्वित शैत्ये + पचाद्यच् ।) शुक्लवर्णः । द्वीपविशेषः (यथा, महाभारते । १२ । ३३५ । ८ ।
"क्षीरोदधेरुत्तरतो हि द्वीपः
श्वेतः स नाम्ना प्रथितो विशालः ॥")
पर्व्वतभेदः । इति मेदिनी ॥ (स तु जम्बुद्वीप-पर्व्वतानामन्यतमः । यथा, मार्कण्डेये । ५४ । ८ ।
"हिमवान् हेमकूटश्च ऋषभो मेरुरेव च ।
नीलः श्वेतस्तथा शृङ्गी सप्तास्मिन् वर्षपर्व्वताः ॥"
श्वेतपर्व्वतस्य परिमाणादि यथा । "उत्तरोत्तरेणेलावृतं नीलः श्वेतः शृङ्गवानिति त्रयो रम्यकहिरण्मयकुरूणां मर्य्यादागिरयः प्रागायताः उभयतः क्षारोदावधयो द्विसहस्रयोजन-पृथव एकैकशः पूर्व्वस्मात् पूर्व्वस्मादुत्तरोत्तरो दशांशाधिकांशेन दैर्घ्य एव ह्रसन्ति । एवं दक्षिणेनेलावृतं निषधो हेमकूटो हिमालय इति प्रागायता यथा नीलादयः । अयुतयोजनोत्सेधा हरिवर्षकिंपुरुषभारतानां यथासंख्यम् ।" इति श्रीभागवते ५ स्कन्धे १६ अध्यायः ॥ * ॥
कपर्द्दकः । इति हेमचन्द्रः ॥ शुक्रग्रहः । श्वेताभ्रः । इति शब्दरत्नावली ॥ शङ्खः । इति राजनिर्घण्टः ॥ जीवकः । इति जटाधरः ॥ शिवावतारविशेषः । यथा,—
"वेदव्यासावताराणि द्वापरे कथितानि तु ।
महादेवावताराणि कलौ शृणुत सुव्रताः ॥
आदौ कलियुगे श्वेतो देवदेवो महाद्युतिः ।
नाम्ना हिताय विप्राणामभूद्वैवस्वतेऽन्तरे ॥
हिमवच्छिखरे रम्ये छगले पर्वतोत्तमे ।
तस्य शिष्याः शिखायुक्ता बभूवुरमितप्रभाः ॥
श्वेतः श्वेतशिखश्चैव श्वेतास्यः श्वेतलोहितः ।
चत्वारस्ते महात्मानो ब्राह्मणा वेदपारगाः ॥
सुभावो दमनश्चाथ सुहोत्रः कङ्कणस्तथा ।
लोकाक्षिरथ योगीन्द्रो जैगीषव्यस्तु सप्तमे ॥
अष्टमे दधिवाहः स्यान्नवमे ऋषभः प्रभुः ।
भृगुस्तु दशमे प्रोक्तस्तस्मादुग्रः परः स्मृतः ॥
द्वादशेऽत्रिः समाख्यातो बाली चाथ त्रयो-
दशे ।
चतुर्दशे गौतमस्तु वेदशीर्षा ततः परम् ॥
गोकर्णश्चाभवत्तस्मात् गुहावासः शिखण्ड्यथ ।
जटामाल्यट्टहासश्च दारुको लाङ्गली क्रमात् ॥
श्वेतस्तथापरः शूली तिण्डी मुण्डी च वै क्रमात् ।
सहिष्णुः सोमशर्म्मा च नकुलीशोऽन्तिमे प्रभुः ॥
वैवस्वतेऽन्तरे शम्भोरवताराःस्त्रिशूलिनः ।

अष्टाविंशतिराख्याता ह्यन्ते कलियुगे प्रभोः ॥"
इति कौर्म्मे ५० अध्यायः ॥ * ॥
राजविशेषः । यथा,—
ब्रह्मोवाच ।
"श्वेताभिजनसम्पन्नः सत्यवागनसूयकः ।
त्वयाधीतं हुतं दत्तं गुरवः परितोषिताः ॥
न ते दत्तं द्विजेभ्योऽन्नं कदाचिद्धि बुभुक्षिते ।
तस्मात्तोऽत्रेह संजाता क्षुधा ते नृपसत्तम ॥
अन्नदानादृते पुंसां न स्यात्तृप्तिर्महीतले ।
स्वर्गे वापि तथा नास्ति अन्नदानं ततोऽधिकम् ॥"
इति वह्निपुराणे अन्नदाननामाध्यायः ॥
(नागविशेषः । यथा, भागवते । ५ । २४ । ३१ ।
"ततोऽधस्तात् पाताले नागलोकपतयो वासुकि-प्रमुखाः शङ्खकुलिकमहाशङ्खश्वेतधनञ्जयधृत-राष्ट्रशङ्खचूड़कम्बलाश्वतरदेवदत्तादयो महा-भोगिनो महामर्षा निवसन्ति ॥")

श्वेतः, त्रि, (श्वेतो वर्णोऽस्यास्तीति । श्वेत + अर्श आद्यच् ।) शुक्लवर्णयुक्तः । इत्यमरः ॥ * ॥ (यथा, रघुः । १ । ८३ ।
"ललाटोदयमाभुग्नं पल्लवस्निग्धपाटला ।
बिभ्रती श्वेतरोमाङ्कं सन्ध्येव शशिनं नवम् ॥")
श्वेतवस्तूनि यथा । अथ श्वेतानि ।
"सुधांशूच्चैःश्रवःशम्भुकीर्त्तिज्योत्स्नाशरद्घनाः ।
प्रासादसौधतगरमन्दारद्रुहिमाद्रयः ॥
सूर्य्येन्दुकान्तकर्पूरकरम्भारजतं हली ।
हिमौकिभस्म हिण्डीरचन्दनं करका हिमम् ॥
हारोर्णनाभतन्त्वस्थि स्वर्गङ्गेभरदाभ्रकम् ।
शेषाहिः शर्करा दुग्धं दधि गङ्गा सुधाजलम् ॥
मृणालसिकता हंसवककैरवचामरम् ।
रम्भागर्भपुण्डरीककेतकीशङ्खनिर्झराः ॥
लोध्रसिंहध्वजच्छत्रचूर्णसूक्तिकपर्द्दकाः ।
मुक्ताकुसुमनव्यदन्तपुण्यौशनोगुणाः ॥
कलासकासकार्पासहासवासदकुञ्जराः ।
नारदः पारदः कुन्दस्फटिका स्फाटिकादयः ॥"
इति कविकल्पलतायां द्वितीये स्तबके वर्णो नाम द्वितीयं कुसुमम् ॥

श्वेतकं, क्ली, (श्वेतमेव । स्वार्थे कन् ।) रूप्यम् । इति राजनिर्घण्टः ॥

श्वेतकः, पुं, (श्वेत एव । स्वार्थे कन् ।) वराटकः । इति भूरिप्रयोगः ॥ (श्वेतशब्दार्थोऽप्यत्र ॥ श्वेतगुणविशिष्टे, त्रि । यथा, बृहत्संहिता-याम् । ८१ । १९ ।
"कृष्णश्वेतकपोतकतास्त्राणामीषदपि च
विषमाणाम् ॥")

श्वेतकण्टकारी, स्त्री, (श्वेता कण्टकारी ।) शुक्ल-कण्टकारिका । श्वेत रेङ्गनी इति हिन्दी-भाषा । तत्पर्य्यायः । सितकण्टकारिका २ श्वेता ३ चैत्रदूती ४ लक्ष्मणा ५ सितसिंही ६ सितक्षुद्रा ७ क्षुद्रवार्त्ताकिनी ८ सिता ९ सिक्ता १० कटुवार्त्ताकिनी ११ चैत्रजा १२ कण्टकारी १३ नीलहफला १४ वामा १५ सित-कण्टा १६ महौषधी १७ गर्द्दभी १८ चन्द्रिका १९ चान्द्री २० चन्द्रपुष्पा २१ प्रियङ्करी २२ नाकुली २३ दुर्लभा २४ रासा २५ । अस्या गुणाः । रुच्यत्वम् । कटुत्वम् । उष्णत्वम् । कफवातनाशित्वम् । चक्षुष्यत्वम् । दीपनत्वम् । रसनियामकत्वञ्च । इति राजनिर्घण्टः ॥ * ॥ अन्यच्च ।
"श्वेता क्षुद्रा चन्द्रहासा लक्ष्मणा क्षेत्रदूतिका ।
गर्द्दभा चन्द्रभा चान्द्री चन्द्रपुष्पा प्रियङ्करी ॥
कण्टकारी सरा तिक्ता कटुका दीपनी लघुः ।
रूक्षोष्णा पाचनी कासश्वासज्वरकफानिलान् ।
निहन्ति पीनसं पार्श्वपीड़ाकृमिहृदामयान् ।
तयोः फलं कटुरसं पाके च कटुकं भवेत् ।
शुक्रस्य रेचनं भेदि तिक्तं पित्ताग्निकृल्लघुः ।
हन्यात् कफमरुत्कण्डूकासमेदःकृमिज्वरान् ॥
तद्वत् प्रोक्ता सिता क्षुद्रा विशेषाद्गर्भकारिणी ॥"
इति भावप्रकाशः ॥

श्वेतकन्दा, स्त्री, (श्वेता कन्दा ।) अतिविषा । इति राजनिर्घण्टः ॥

श्वेतकिणिही, स्त्री, (श्वेता किणिही ।) वृक्ष-विशेषः । तत्पर्य्यायः । सिताभिकटभी २ गिरि-कर्णिका ३ शिरीषपत्री ४ कालिन्दी ५ शत-पत्रा ६ विषघ्निका ७ महाश्वेता ८ महा-शौण्डी ९ महादिकटभी १० । अस्या गुणाः । कटुत्वम् । उष्णत्वम् । गुल्मपित्तभ्रान्तिशूलदोष-नाशित्वम् । वातकफलीपदरोगशमनत्वञ्च । श्वेता च तत्र गुणयुक्ता । इति राजनिर्घण्टः ॥ पुस्तकान्तरे सिताभिकटभीस्थाने सिताग्नि-कटभी । महादिकटभीस्थाने महाग्निकटभीति च पाठः ॥

श्वेतकुञ्जरः, पुं, (श्वेतः कुञ्जरः ।) ऐरावतहस्ती । इति शब्दरत्नावली ॥ शुक्लगजश्च ॥

श्वेतकुशः पुं, (श्वेतः कुशः ।) तृणविशेषः । तत्पर्य्यायः । सितदर्भः २ शुक्लकुशः ३ पूतः ४ यज्ञीयपल्लवः ५ बालः ६ ब्रह्मपवित्रः ७ तीक्ष्णः ८ यज्ञभूषणः ९ सूचीमुखः १० पुण्यतृणः ११ बर्हिः १२ पूतवृणः १३ । अस्य मूलगुणाः । हिमत्वम् । रुच्यत्वम् । मधुरत्वम् । पित्तरक्त-ज्वरतृष्णाश्वासकामलादोषनाशित्वञ्च । इति राजनिर्घण्टः ॥

श्वेतकेतुः, पुं, (श्वेतः केतुर्यस्य ।) बुधः । इति त्रिकाण्डशेषः ॥ केतुग्रहविशेषः । यथा,—
"केतवो ह्यत्र दृश्यन्ते वारुणास्त्रय एव वै ।
जर्म्मिकेतुः श्वेतकेतुर्धूमकेतुस्तृतीयकः ॥
श्वेतकेतुर्यदा दृश्येत श्वेतःशिख उदेति महीम् ।
तदा मानुषमांसानि भक्षयन्तीह मानुषाः ॥
दुर्भिक्षार्त्तं जगत् कृत्स्नं चक्रवद्भ्रमते तदा ॥"
अपि च ।
"श्वेतः शस्त्राकुलं कुर्य्याल्लोहितस्त्वग्निजं भयम् ।
क्षुद्भयं पीतकः कुर्य्यात् कृष्णो रोगमथोल्वणम् ॥"
अन्यच्च ।
"अवन्तीं पुष्करारण्यं यावदन्याश्चथापरान् ।
देशान् क्वचित् क्वचिद्दोषैर्दुर्भिक्षैः परिपीडितान्